

Handläggare
Susanna Nytell
Tel: 08-508 251 38
Johanna Kleman
Tel: 08-508 252 89**Till**
Socialnämnden 2022-11-22

Att utvärdera effekter av socialtjänstens insatser

Rapportering av budgetuppdrag

Förvaltningens förslag till beslut

Socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som redovisning av budgetuppdrag.

Veronica Wolgast Carstorp
T.f. förvaltningschefMaria Karlsson
T.f. avdelningschef

Sammanfattning

Rapporteringen avser socialförvaltningens arbete med socialnämndens budgetuppdrag att i ökad utsträckning utvärdera effekterna av socialtjänstens insatser.

I rapporten redogörs för vad en effekt och en effektmätning innebär, vad som skiljer utvärdering från uppföljning samt vilka förutsättningar som behöver vara på plats för att en effektmätning ska kunna genomföras. Vidare belyses fördelar och utmaningar med att mäta effekter av insatser inom socialtjänstens verksamhetsområden.

Därutöver tas exempel från staden upp och socialförvaltningens satsningar inom området beskrivs.

Bakgrund

I stadens budget för 2022 har socialnämnden fått i uppdrag att i ökad utsträckning utvärdera effekterna av socialtjänstens insatser. Att gå mot en mer kunskapsbaserad socialtjänst är en tydlig inriktning i förslaget till ny socialtjänstlag, som bland annat innehåller förslag om att det införs krav på att verksamhet inom socialtjänsten bedrivs i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Att använda effektiva metoder är också av stor vikt för att säkerställa att socialtjänstens målgrupper får stöd och

insatser som ger avsedd effekt, och för att våra begränsade gemensamma resurser ska användas på bästa sätt.

Ärendets beredning

Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet den 16 november 2022. Rådet för funktionshinderfrågor har haft möjlighet att behandla ärendet den 17 november 2022.

Ärendet

I detta ärende rapporteras socialförvaltningens aktiviteter och insatser som har utförts i syfte att genomföra socialnämndens uppdrag att i ökad utsträckning utvärdera effekterna av socialtjänstens insatser. Rapporteringen av budgetuppdraget inleds med en beskrivning av vad begrepp som uppföljning, utvärdering och effekt, samt av olika metoder som kan användas.

Uppföljning, utvärdering och effekt

En uppföljning innebär att följa hur något utvecklar sig för att eventuellt kunna förändra och göra förbättringar. Uppföljningen har i första hand ett beskrivande syfte och kan sägas svara på frågan ”hur går det?” eller ”hur är det?”. En utvärdering har däremot ett förklarande syfte, med målsättningen att svara på frågan ”Hur gick det, och varför?”. Utvärderingen analyserar, bedömer och värderar ett förändrat tillstånd, medan uppföljningen främst beskriver det.

En *effekt* kan definieras som ”en förändring som inträffat som en följd av en vidtagen åtgärd och som annars inte skulle ha inträffat”. Att en förändring inträffat efter att en åtgärd vidtagits behöver dock inte betyda att det är den vidtagna åtgärden som är orsaken till förändringen. En förutsättning för att kunna mäta effekt är att orsak-verkan sambandet mellan den vidtagna åtgärden och den förändring som har skett är säkerställd.

För att mäta effekten av den vidtagna åtgärden behöver vi undersöka skillnaden mellan tillståndet som *faktiskt* uppnåddes efter att en insats/åtgärd genomförts och tillståndet som *hypotetiskt* skulle ha inträffat om insatsen/åtgärden *inte* hade genomförts. Detta brukar ibland kallas för ”om-inte-problematiken”, och inom naturvetenskaplig forskning kan den avhjälpas med experimentella studier. Inom den samhällsvetenskapliga forskningen och forskning inom socialt arbete är sådana kontrollerade experiment ofta svårare att genomföra. Det finns dock andra metoder som kan tillämpas, exempelvis olika former av kontrollgrupper, vilket beskrivs närmare i rapporten.

Syfte med effektutvärderingar

Det finns flera skäl till varför det är önskvärt att göra effektutvärderingar. En utvärdering om hur effektiv en åtgärd är

bidrar till mer kunskap om hur resurser bör fördelas, och utgör därför ett viktigt beslutsunderlag. Eftersom många av de personer som får stöd och insatser från socialtjänsten tillhör sårbara grupper i samhället och inte alltid har möjlighet att bevaka sina egna intressen är det av stor vikt att socialtjänsten i största möjliga utsträckning säkerställer att de insatser och stöd som människor får verkligen ger avsedd effekt.

Kartläggning av effektutvärderingar inom socialt arbete

En kartläggning av de svenska effektutvärderingar av beteendemässiga, psykologiska och sociala insatser som publicerats mellan 1990 och 2019 visar att endast ett fåtal insatser inom socialtjänstens verksamhetsområden har utvärderats. Det gäller exempelvis våld i nära relationer, stöd till barn i social dygnsvård, stöd till föräldrar som brister i omsorgsförmåga, insatser för att förhindra hemlöshet och arbetslöshet. Det finns även områden där det helt saknas effektutvärderingar, såsom familjerätt och flyktingmottagning.

Kartläggningen visar alltså att det görs relativt få effektutvärderingar inom socialtjänstens verksamhetsområden, men samtidigt att det är möjligt att mäta effekt inom området. När det gäller resultaten av de identifierade effektutvärderingarna redovisade ungefär hälften av dem statistiskt säkerställda effekter av den undersökta insatsen.

Identifierade förutsättningar och utmaningar

Effektutvärderingar kräver en tydlig design där det framgår hur studien ska genomföras och hur resultaten ska rapporteras och användas. Upplägget av en utvärdering påverkas av när beslutet om att utvärderingen ska genomföras fattas – det vill säga om den planeras innan insatsen påbörjas eller först i efterhand.

När det kommer till studier där människor är föremål för påverkan, så kallade interventionsstudier, finns det särskilda etiska krav att förhålla sig till. Själva syftet med interventionsforskning är att påverka studiedeltagarna och avläsa om effekterna blir de avsedda. Avsikten är att effekterna ska vara goda och bidra till mer kunskap och utveckling men att så verkligen är fallet kan vi inte veta förrän interventionen prövats i vetenskapliga studier. Vetenskapliga studier av människor är alltså nödvändiga för att vi ska kunna utvärdera om en insats har en avsedd och god effekt.

För att kunna genomföra ett kontrollerat experiment inom socialt arbete behöver först en grupp individer som bedöms tillhöra en viss målgrupp för en insats identifieras. Det vill säga individer som bedöms vara i behov av, eller kunna ha nytta av den insats som ska undersökas. Därefter ska individerna slumpmässigt fördelas till

undersökningsgrupp respektive kontrollgrupp. Detta skapar ett etiskt dilemma då det skulle innebära att ett antal individer har bedömts att vara i behov av en insats men endast de som ingår i undersökningsgruppen får ta del av den. När det kommer till sociala insatser kan det även i vissa fall vara svårt att hitta ett tillräckligt stort antal individer som kan utgöra ett underlag till både undersökningsgrupp och kontrollgrupp. För att utvärdera effekter av sociala insatser behövs också i många fall studier som stäcker sig över lång tid, eftersom effekterna ibland uppstår först på längre sikt. Detta innebär att effektmätningen kan bli resurskrävande.

Uppföljning och utvärdering inom socialtjänsten i Stockholms stad

I rapporten beskrivs ett antal utvärderingar av insatser som genomförts inom staden med hjälp av olika metoder, exempelvis utvärdering av sociala insatsgrupper, av relationsvårdscentrum och av skolsociala team.

Likaså beskrivs socialförvaltningens utvecklingsinsatser som syftar till att stärka arbetet med utvärdering och uppföljning inom staden. En viktig del i detta är att genom det nystartade samarbetsforum för forsknings- och utvecklingsfrågor (FoU) inom staden stärka samverkan mellan stadsdelsförvaltningar och socialförvaltning, för att kunna ta stöd av varandra när det gäller arbete med uppföljning och utvärdering. En utbildning i effektmätning har påbörjats, i syfte att öka kunskapen och kompetensen inom detta område i hela staden. Det bidrar till att stärka förutsättningarna inom staden för att med olika metoder systematiskt följa upp och utvärdera socialtjänstens stöd och insatser, och därmed bidra till en mer kunskapsbaserad socialtjänst.

Jämställdhetsanalys

Systematisk uppföljning och utvärdering av olika insatser behöver göras ur ett jämställdhetsperspektiv, det vill säga att eventuella skillnader mellan könen avseende måluppfyllelse och effekt av insatsen kartläggs och analyseras. För att detta ska kunna ske krävs att det finns tillgång till könsuppdelad statistik, och att jämställdhetsperspektivet beaktas dels när en insats planeras och genomförs, dels i planeringen av hur den ska utvärderas. Detta är en förutsättning för att staden ska kunna leva upp till sin strategi om jämställdhetsintegrering och säkerställa att verksamheten uppnår sina mål i samma utsträckning, oavsett individernas kön.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som redovisning av budgetuppdrag.

Bilaga

1. Att utvärdera effekter av socialtjänstens insatser –
rapportering av budgetuppdrag.